

De Toorts

Eieren

IVN Zuid-Kennemerland

Nummer 112
Maart 2021

OVER DE TOORTS EN IVN ZUID-KENNEMERLAND

De Toorts is het blad van IVN Zuid-Kennemerland. IVN, Instituut voor Natuur-educatie en Duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers die wil bijdragen aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu en landschap. Zo'n 20.000 ervaren vrijwilligers zetten zich actief in met educatie en voorlichtingsactiviteiten. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 170 afdelingen.

Lid of donateur

IVN-leden zijn per definitie actief binnen de afdeling. Zij hoeven geen natuurgids te zijn, er zijn voldoende andere activiteiten waarbij mensen nodig zijn.

Mensen die het werk van het IVN een warm hart toedragen maar niet actief willen zijn, kunnen de afdeling financieel steunen. Er kunnen niet genoeg donateurs zijn! Mede door hun steun kunnen wij een groot publiek betrekken bij onze gratis educatieve activiteiten. De jaarbijdrage is voor leden minimaal €24 en voor donateurs minimaal €15. Leden en donateurs ontvangen driemaal per jaar De Toorts. Leden ontvangen bovendien het kwartaalblad 'Mens en natuur' van IVN Nederland.

Bestuur

Wim Swinkels (voorzitter, telefoon 06.52788835), Petra Bürmann (secretaris), Peter Blondel (penningmeester, ledenadministratie), Martin Ettema (algemeen bestuurslid).

E-mail: ivnzk.bestuur@gmail.com; ivnzk.penningmeester@gmail.com; ivnzk.secretariaat@gmail.com

Bank: NL89TRIO 0198308728 (Triodos bank) t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Haarlem

Werkgroepen

Cursussen Arend Reinink, areinink1@gmail.com

Duurzame Leefomgeving Hans Kerkhoff, 023.5288577, ivnzk.duurzaam@gmail.com

Excursies Cor Vlot, 06.51397597, cor@corvlot.nl

Excursies op aanvraag Ok Overbeek, 06.31305324, ivnzk.excursies@gmail.com

Excursieplanner Miranda Bosse, mbbosse@live.nl

Haarlemmermeer Anneke Wegman, annekesylvia@gmail.com

Kinderen Hans Smits, 023.5848789, ivnzk.kinderen@gmail.com

Ledenadministratie: ivnzk leden@gmail.com

Lezingen Carla Kleinpaste, 06.52535343, ivnzk.lezingen@gmail.com

Mediacontacten Ronald Cassee, ivnzk.publiciteit@gmail.com

Natuurinformatiecentrum Schalkwijk Therese van Groeningen, 023.5450082, theresevangroeningen@planet.nl

Natuurkoffer Ans Boogers, ivnzk.natuurkoffer@gmail.com

Natuurwerkgroep Marc van Schie, 023.5351239, marcmargriet@hetnet.nl

Oeverwaluwen Marcel Schalkwijk (Vogelwerkgroep ZK), 023.5636888, jwmschalkwijk@gmail.com

Tekenen in de natuur Jan Saveur, jansaveur@gmail.com

Toorts Jany van Dijk, ivnzk.toorts@gmail.com, 06.55705935

Toortsdistributie Hennie Terpstra, 06.41388789, terpstra.hennie@gmail.com

Verreijkers voor excursies Ok Overbeek, 06.31305324

Website Jan-Willem Doornenbal, Ok Overbeek, ivnzk.webbeheer@gmail.com

www.ivn.nl/zuidkennemerland

INHOUD

Van de redactie	3
Kennemer Vogeldag	3
Stinsenplantendag	3
Van het bestuur	4
Lente is.... buiten spelen	4
Recept	4
Onmisbaar: ijverige mieren	5
Nieuw: Bomenrubriek in de media	6
Straatje om met Marisca	7
Eieren op het strand	8
Over de paashaas en meer...	9
Eieren zonder nest	10
Mama is even geen kannibaal	11
Amfibieën: drill en slierten	12
Dat is een eitje!	13
Sprookje van Marisca	14
Uitgelicht: Groen om te doen	15
Puzzel	15

Kleintjes. Foto: Piet Paree

Sporen in de sneeuw. Foto: Jany van Dijk

Colofon De Toorts

Redactie: Femke van den Berg, Angelika Dräger, Jany van Dijk, Loes van der Heijden, Margo Slot en Ziegel Ziegelaar.

Bijdragen van: Berna van Baarsen, Esther van den Braak, Marisca van der Eem, Heidi van der Marel, Ok Overbeek, Wim Swinkels, Cor Vlot en Dik Vonk.

Foto voorkant: Sandra de Hamer

Druk: Editoo Arnhem (editoo.nl); op papier 'Helo', met FSC-keurmerk.

De volgende Toorts verschijnt in juni 2021. Kopij graag uiterlijk 15 april digitaal aanleveren via ivnzk.toorts@gmail.com

VAN DE REDACTIE

Vier weken geleden, half februari, lag er een dikke laag sneeuw en dat bracht prachtige panorama's in het landschap van Zuid-Kennemerland. Wat een sneeuwpret had iedereen, we werden er vrolijk van. Natuurliefhebbers gingen op zoek naar rustige gebieden om te genieten van een mooie witte wereld. In de duinen waren de sporen te zien van vaste duinbewoners en van wintergasten.

Het vroege voorjaarszonnetje voelt nu alweer warm aan en we kijken uit naar een mooie lente. De redactie heeft daarom dit keer gekozen voor een echt voorjaarsonderwerp: eieren. Dat bleek nog niet eenvoudig, maar uiteindelijk hebben we toch weer een mooie Toorts samengesteld.

Onze twee nieuwe redacteuren hebben geschreven en geredigeerd dat het een lieve lust was. De andere redactieleden hebben het hen niet gemakkelijk gemaakt, maar het resultaat is om trots op te zijn. Kijk en geniet zelf maar!

*Namens de redactie,
Jany van Dijk*

Prachtige kleuren.
Foto: Femke van den Berg

Buizerd met jong. Foto: Hans Smit

KENNEMER VOGELDAG 18 APRIL 2021?

We kunnen nog niet met zekerheid zeggen of de Kennemer Vogeldag op zondag 18 april doorgaat. De ontwikkelingen rondom COVID-19 veranderen met de dag en er is onduidelijkheid over het vaccinatieprogramma. We staan uiteraard in de startblokken voor als het sein op groen springt. Uiterlijk 28 maart zullen we de knoop doorhakken. Dit in verband met de tijd die nodig is om de organisatie van deze Vogeldag op poten te zetten.

Voor informatie kijk op www.honderdprocentkluut.nl en noteer 18 april in uw agenda want we blijven hopen.

Nieuw leven.
Foto: Gerard Bos

Het voorjaar komt eraan!
Foto: Jany van Dijk

STINSENPLANTENDAG: OP EEN ANDERE MANIER

IVN Zuid-Kennemerland houdt ieder jaar op tweede paasdag de Stinsenplantendag in Thijssse's Hof te Bloemendaal. Helaas kan dat dit jaar niet doorgaan vanwege de coronamaatregelen waaraan het IVN zich natuurlijk wil houden.

Maar... je kunt wel zelf lekker de natuur in gaan met het hele gezin of in je eentje. Kijken of je stinsenplanten kunt zien opkomen, want dat zijn de meeste voorjaarsbloeiers. Neem een kijkje in Thijssse's Hof of in het naastgelegen Bloemendaalse bos en zoek de helmbloem en de sleutelbloem. De bosanemoon heeft een mooi wit bloemenbed, vooral als de zon schijnt. Ook in de Haarlemmerhout zijn veel stinsenplanten te zien.

Tip: doe dit juist niet op tweede paasdag of in het weekend vanwege de drukte. Hou er rekening mee dat Thijssse's Hof op maandag gesloten is. Mocht het toch te druk zijn in de natuur, ga dan een andere keer genieten van al het moois. Onze belangstelling voor de mooie natuur mag niet de oorzaak zijn voor nog meer druk op de gezondheidszorg.

Hopelijk tot volgend jaar op de Stinsenplantendag met alles in volle glorie!

Gesnapt! Foto: Jany van Dijk

Eenden in een wak. Foto: Femke van den Berg

VAN HET BESTUUR

Ik ben ooit IVN'er geworden omdat het fijn is om buiten te zijn en mijn fascinatie voor de natuur met andere mensen te delen. Het afgelopen jaar heeft COVID-19 deze motivatie, vooral het sociale deel ervan, stevig gedwarsboomd. Gelukkig bleef er genoeg over om de moed er in te houden: we blijven uitkijken naar de komende lente.

Binnen onze IVN afdeling houden we het vuurtje brandend met een Gidsencursus die knap improviserend toewerkt naar een afronding in juni en met een mediagroep die onze lijnen naar ons publiek met onder andere de website, perscontacten, deze Toorts en social media openhoudt.

Nu steeds meer mensen de natuur ontdekken als toevluchtsoord, inspiratiebron of rustpunt, wordt er ook met meer belangstelling gekeken naar de natuur om ons heen. Een voorbeeld is het recordaantal deelnemers aan de Nationale Tuinvogeltelling. We werken er aan om zo snel mogelijk als IVN Zuid-Kennemerland op deze belangstelling in te haken.

Namens het bestuur van IVN afdeling Zuid-Kennemerland, Wim Swinkels

Een ei hoort erbij! Foto: Jany van Dijk

Het resultaat. Foto: Jany van Dijk

LENTE IS...BUITEN SPELEN: 3 LEUKE IVN-TIPS

Eindelijk het is bijna lente! Het perfecte seizoen om kinderen weer volop buiten te laten spelen, frisse lucht op te snuiven, lekkere vuile modderhanden te krijgen, hutten te bouwen en van alles te ontdekken. Gewoon lekker scharrelen in de natuur. Dat is goed voor kinderen. Spelen in de natuur maakt kinderen creatiever, slimmer, zelfverzekerder en fitter.

LENTE TIP 1 – Paddenhuisje maken

Dit heb je nodig: bloempot (ongeveer 20cm breed), een schep, afgevallen bladeren, grove compost, mos.

Zoek een plek in de tuin die donker, vochtig en koel is.

Het liefst in de buurt van een vijver of andere waterbron.

Graaf een gat en plaats de pot op de zijkant een klein stukje in de aarde.

Zorg ervoor dat de opening richting het zuiden wijst.

Bedek nu de binnenkant en de omgeving van de bloempot met bladeren, de compost of het mos.

LENTE TIP 2 – Speuren naar kriebelbeestjes

In de tuin, in je buurt en langs de waterkant leven kleine kriebelbeestjes. Maar ze laten zich niet zo makkelijk vinden! 's Nachts wanneer iedereen slaapt, zijn deze beestjes juist actief. Zo vind je kleine beestjes:

Kijk op donkere, vochtige plekken.

Kijk onder elke steen.

Speur tussen planten.

Wie leven er in dood hout?

Leg een witte zak onder een struik of plant en schud de takken voorzichtig heen en weer. Kijk eens wat er op de zak ligt. In een potje kun je ze beter bekijken of natekenen. Als je ze bekeken hebt laat je ze natuurlijk weer vrij!

LENTE TIP 3 – Natuurkunstwerk

In de natuur zijn genoeg natuurschatten te vinden: mos, veren, bladeren, stenen en dennenappels. Maak een kunstwerk van deze prachtige schatten. Je kunt alleen of met anderen een mozaïek maken.

RECEPT

Omelet met kruiden en eekhoortjesbrood

Voor twee personen heb je nodig:

- vier eieren
- bosje kruiden, zoals brandneteltopjes, look, tijm, lavendel, maggiplant
- gedroogd eekhoortjesbrood
- een grote ui en een teentje knoflook
- scheutje olie

Bereiden:

Week het eekhoortjesbrood vijf minuten in heet water en laat uitlekken, vang het lekvocht op.

Snipper de ui en de knoflook.

Bak knoflook en ui in hete olijfolie tot de uien glazig zijn.

Voeg het uitgelekte eekhoortjesbrood toe. Bak nog 3 minuten en laat afkoelen.

Kluts de eieren.

Snijd de kruiden fijn en meng ze samen met het eekhoortjesbrood door het geklutste ei.

Bak het geheel in een koekenpan met het deksel erop, gedurende drie minuten.

Keer de omelet en bak nog twee minuten.

Heerlijk met een bak linzen, op een kom rijst of op toast!

Tekst: Jany van Dijk

ONMISBAAR: IJVERIGE MIEREN

Mieren kom je overal tegen, behalve in het water en in de poolgebieden. In Nederland komen ongeveer vijftig soorten mieren voor. De meest voorkomende soorten zijn bosmieren, tuinmieren en gewone steekmieren. Voorbeelden van tuinmieren zijn de bruine wegmier en de glanzende houtmier. Vaak worden tuinmieren als vervelende insecten beschouwd. Ze komen ongevraagd huizen binnen, maken hoopjes zand in de tuin en zorgen zelfs voor verzakte tegels. Maar het zijn sociaal levende insecten met een nuttige functie in de kringloop.

Eerst eieren, dan werksters

De mier behoort tot de orde van de vliesvleugelige insecten. Het zijn sociale insecten die in kolonies leven. Een kolonie bestaat uit vrouwtjes (werksters), mannetjes en een koningin. In de zomer vliegen de mannetjes en de jonge koninginnen uit om te paren, de zogenaamde bruidsvlucht. Na de paring sterven de mannetjes. De bevruchte koninginnen gaan ergens een nieuw nest beginnen. Uit de eerste lichting eitjes ontstaan werksters. Zij voeden en verzorgen alle larven van de koningin. De ontwikkeling van ei naar larve wordt een volledige gedaantewisseling genoemd. Na de verpoping van de larven worden mieren imago's. Het worden dan volwassen insecten. Tuinmier-werksters kunnen 2 tot 3 jaar leven. Een tuinmier-koningin kan 15 tot 20 jaar oud worden.

Lekker hapje voor de spreeuw. Foto: Femke van den Berg

Nesten met larven

De tuinmier leeft het hele jaar onder de grond in zogenaamde bodemnesten. Deze nesten hebben uitgebreide gangen- en holtenstelsels. Werksters zijn constant bezig het nest uit te graven en zand en minerale bestanddelen naar de oppervlakte te brengen. Dit is zichtbaar als die soms vervelende zandhoopjes.

Ook worden nieuwe nestholten gecreëerd en ingestorte gangen en nestruimten hersteld. Vaak bevindt het nest zich onder bestrating. De stenen nemen de warmte van de zon op waardoor de temperatuur in het nest behaaglijk is. Als je een tegel licht waaronder zich een nest bevindt, gaan

de mieren in allerlei de larven in veiligheid brengen. Het zijn dus niet mieren-eieren die je ziet, maar larven.

De vijand opeten

Mieren zijn de alleseters onder de insecten. Ze eten schadelijke en onschadelijke insecten, dood of levend. Kieskeurig zijn ze niet. Dode insecten in de tuin worden opgeruimd. Daarnaast eten mieren ook de resten van grotere dode dieren.

Zelf staan ze ook op het menu om opgegeten te worden. Zo zijn mieren elkaars grootste natuurlijke vijanden. Kolonies strijden voortdurend met elkaar om terrein en voedselbronnen. Verslagen vijanden worden meestal opgegeten of aan de larven gevoerd. Kikkers, padden, slangen, hagedissen, spechten, spreeuwen, zandloperkevers en mierenleeuwen beschouwen mieren als een smakelijk hapje.

Mieren verspreiden ook zaden en maken de bodem losser door hun graaf en zorgen zo voor een gezonde voedingsbodem voor andere planten en dieren. Mieren zijn daarom nuttig voor de kringloop.

Zie je in het voorjaar weer de eerste mieren, bedenk dan wat deze kleine beestjes voor bergen werk verzetten en dat ze gekoesterd moeten worden. Ze zijn mogelijk de succesvolste diersoort ter wereld.

Nest met larven van wegmier. Bron: Wikimedia Marcus33

Tekst: Femke van den Berg

NIEUW: BOMENRUBRIEK IN DE MEDIA

Sinds 6 januari 2021 verschijnt er in het Bloemendaals- en Heemsteeds Nieuwsblad een rubriek "Bomen over bomen". Het betreft een tweewekelijkse rubriek (woensdag op de oneven weken) waarin een boomtype besproken wordt die binnen het verspreidingsgebied van de beide kranten staat. De uitgever (Buijzpers) krijgt hiervoor door het IVN Zuid-Kennemerland het artikel en bijbehorende foto's aangeleverd. Initiatiefnemer voor dit mooie project is IVN'er Robbert-Jan de Bruijne. Robbert-Jan verricht journalistieke werkzaamheden voor deze kranten. Een eerste verkenning is vlak voor de kerst 2020 gestart waarbij al snel bleek dat een dergelijk initiatief ook binnen het IVN Zuid-Kennemerland voldoende draagvlak had.

Na de eerste contacten kwam een en ander in een stroomversnelling: nadat Wim Swinkels via de mail een eerste inventarisatie deed en veel reacties en suggesties kreeg, is Jan Saveur in samenwerking met Robbert-Jan begonnen met het voorbereiden van dit project. Al snel kreeg ik het verzoek of ik Jan vanuit de communicatiehoek daarbij wilde ondersteunen. De samenwerking daarbij verliep prettig en snel. Gekozen werd voor een klein en slagvaardig redactieteam waarin de benodigde kennis aanwezig is van bomen en hun locaties.

Ons team bestaat uit: Jan Saveur, Berna van Baarsen, Dik Vonk, Eric van Bakel en ondergetekende. We konden meteen aan de slag want, zo bleek, de

Mammoetboom.

De noten van de sneeuwklorkesboom op de Heemsteedse Dreef.

spin-off van Jan was met een snelheid van start gegaan waar zelfs Max Verstappen jaloers op kan zijn!

Terwijl wij begin januari de eerste afspraken maakten bleek de eerste uitgave van de rubriek al te starten op 6 januari... Geen probleem: het team bleek hierop naadloos aan te kunnen sluiten. Wat hielp was dat Jan de aftrap al had gedaan en op 2 januari met een leuk artikel en bijbehorende foto's te-

voorschijn kwam: een zomereik aan de Hartenlustlaan in Bloemendaal.

Dat gaf ons even lucht om een inhaal-slag te maken en het team met alle bijbehorende kaders en afspraken te organiseren. N.b.: op verzoek van Jan had ik ondertussen het stokje van hem over genomen om het project te coördineren.

Inmiddels zijn we een maand verder en loopt alles op rolletjes. De planning voor het eerste half jaar is rond. We zijn inmiddels ideeën aan het verzamelen voor de tweede helft van het jaar. We hebben een groepje IVN'ers die zelf de nodige artikelen schrijven. We zorgen ervoor dat we een kleine voorraad artikelen achter de hand hebben voor het geval dat zich onvoorziene situaties voordoen. Natuurlijk zijn goede ideeën en IVN'ers die een artikel willen schrijven welkom.

Nu we op gang zijn besef ik terdege hoe leuk een project als dit is: het samenwerken in een team met gedreven en enthousiaste mensen die veel kennis in huis hebben en elkaar aanvullen en helpen. 2021 is goed begonnen. Dit initiatief biedt kansen voor de toekomst en past prima bij de educatieve doelen van de IVN.

De reeds gepubliceerde artikelen zijn beschikbaar via onze website: www.ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland/bomenverhalen

*Tekst en foto's: Ronald Cassee
Coördinator Publiciteit/PR*

De Borskibeuk.

Toen ik hoorde dat het thema voor deze Toorts 'eieren' zou zijn, dacht ik eerst: hemeltje, waar vind ik die nu buiten? Toen wist ik: dat moet anders deze keer. Ik dacht terug aan jaren geleden toen ik opeens aan mijn waslijn iets anders zag hangen dan de schone was: een nest vol kleine spinnetjes. Dat had ik nog nooit gezien. De was kreeg toen een andere plek want ik liet het nest hangen, net zo lang tot het spinsel leeg was.

Tot dan toe dacht ik dat spinnen ergens een eitje afzetten en dan op een ander plek weer een, enzovoort. Maar nee, deze spin en haar soortgenoten leggen wel 100 eitjes bijeen binnen een web dat als een bal zo rond wordt. Daarin blijven de zachte en kwetsbare eitjes wel twee maanden tot de kleine spinnetjes eruit komen. Ik zag het gekrioel toen dat gebeurde en heb het gelukkig vastgelegd.

Nest aan de waslijn.

Omdat het buiten zulk snertweer is, blijf ik in mijn kamer en zie daar: eieren! Tussen mijn vindzels en bewaarsels ligt een vederlicht doorschijnend restant van een kluwen wulkeneikapsels, ooit gevonden op het strand. Iedere keer ben ik er verbaasd over dat het zo ogenschijnlijk kwetsbare restant zo taai is. Ik probeer er een kapsel af te

Een leeg wulkengebouw.

breken maar dat gaat niet makkelijk. Het is harder dan ik dacht en ze plakken stevig aan elkaar.

Kwamen de bovengenoemde spinnetjes als echte spinnetjes uit het 'nest', bij de wulk komen ze er als larfjes uit. Als larfjes blijven ze nog een tijdje veilig in hun kapsel waar ze genoeg te eten vinden want zij deinzen er niet voor terug kleinere broers en zussen op te eten. Ook hier regeert het recht van de sterkste. Ten slotte is het wulkengebouw leeg en spoelt het uiteindelijk aan op het strand en eindigt het ergens op een plankje als strandsouvenir.

Nog een strandvondst die ik meenam: de kapsels van rogge-eieren, samen met een strandgaper. Die eikapsels zijn leuk van vorm, net zwartkleurige doosjes met op iedere hoek een soort uitsteeksel, een grijpertje. Iedere soort rog heeft zijn eigen soort hoorns, zo worden die uitsteeksels officieel genoemd. Toen het embryo van de rog erin zat, was het kapsel groter en de bovenkant boller dan de onderkant. Net als bij de wulken gaat het drijven als het omhulsel verlaten wordt door het jong en komt het vaak op het strand terecht.

Ik leg ze voor me op tafel en dan begint er zich een verhaal af te spelen. Het rogge-eikapsel klimt op de strandgaper. Die grijpt dat zwarte doosje met vier uitsteeksels vast, dat komt weer los, en haalt versterking. De strandgaper houdt nu zijn kaken op elkaar en de twee roggekapsels druipen teleurgesteld af. Terug naar hun plankje.

Tekst en foto's: Marisca van der Eem

Het verhaal van roggen en strandgapers.

EIEREN OP HET STRAND

Op het strand kun je in de winter en de lente wel eens eieren vinden. De meeste kans maak je na een flinke storm. De eieren zijn erg licht en spoelen daarom meestal aan op de hoogste vloedlijn. Als eikapsels leeg en uitgedroogd zijn, zijn ze erg licht en kan de wind ze zo het strand op blazen. Het gedeelte bij de duinen kan dus ook een heel goed jachtgebied zijn.

Haaïen en roggen

Tijdens strandexcursies zijn mensen vaak stomverbaasd als we eieren van haaïen en roggen vinden. Mensen weten vaak niet dat deze dieren ook in de Noordzee rondzwemmen. Haaïen- en roggeneieren zijn eigenlijk eikapsels, ofwel de buitenkant van het ei. Binnenin de eieren ontwikkelen zich de babyhaaïen en babyroggen. Als je een haaïeneikapsel tegen het licht houdt, zie je dat hij leeg is. Aan de smalle zijde van het eikapsel zie je een gat zitten. Zo kan je zien dat de jonge haai of rog is uitgekomen.

Lege kapsels van de hondshaai.

Slakken

De wulk, een grote zeeslak, legt grote pakketten aan elkaar geplakte eizakjes op de zeebodem. Door storm kunnen deze losraken en aanspoelen als een soort witte bollen. Het is leuk om de bollen met een loepje te bekijken. Ik heb zo wel eens jonge wulkjes van een paar millimeter in de eizakjes ontdekt. Jaren terug liep ik op het strand en dacht een stukje plastic te zien. Bij nadere bestudering bleek het een 'kraag' met daarin de eieren van de tepelhoorn. Of eigenlijk de lege hulsjes van de tepelhoorn.

De naam dankt deze roofslak aan zijn uiterlijk. De vorm lijkt van bovenaf namelijk op een tepel.

Krabben

Af en toe kun je ook krabben vinden met eitjes. De eitjes worden door het vrouwtje onder het achterlijf geborgen en meegedragen. Net als bij vissen worden de eitjes in sommige landen als delicatessen gezien.

Inktvissen

Soms kun je ook de eisnoeren van pijlinkvissen vinden. Het is de moeite waard eens met een loepje te kijken: ik heb wel eens mini inktvisjes in de snoeren zien zitten.

Ook de eitjes van een andere inktvis, de zeekat, spoelen wel eens aan. De meeste mensen kennen wel het harde "zeeschuim" dat in de zomer volop aanspoelt op het strand. Dat is het inwendige skelet van de zeekat en wordt door vogels gegeten omdat het erg kalkrijk is. Kalk is onder meer nodig voor het leggen van eieren.

Moederkrab houdt haar eitjes dichtbij.

Eitjes van pijlinktvis.

De zeekat wordt ook wel sepia genoemd. Sepia is de naam van de kleurstof die gewonnen wordt uit het dier. Door de inkt zijn ook de eitjes meestal zwart van kleur. Ik vond ooit witte eitjes en begreep niet hoe dat kon, maar later las ik dat de laatste eitjes vaak wit zijn omdat de inkt dan opdraakt.

Tekst: Esther van den Braak

Foto's: Alie van Nijendaal-Postma

De kraag van de tepelhoorn.

OVER DE PAASHAAS EN MEER...

Eric van Bakel is een IVN'er met een enorme brede kennis van flora en fauna, van geschiedenis, geologie en nog veel meer. Natuurlijk kunnen we hem niet overslaan als we meer willen weten over eieren in onze cultuur. Eric en ik spraken af voor een interview in Fort Benoorden Spaarndam.

Paashaas

Eric begint met het verhaal over de oorsprong van onze paashaas. "Het ei is al heel lang een vruchtbaarheids-symbool. Volgens de mythe werd de godin Ōstara ooit geroepen door een klein meisje dat een gewond vogeltje had gevonden. De godin was zo vriendelijk om het vogeltje te genezen met een betovering. Maar de betovering was niet helemaal gelukt, de vogel kreeg het uiterlijk van een haas. Ze hield wel de mogelijkheid om eieren te leggen. Uit dankbaarheid aan Ōstara bracht de haas ieder jaar gekleurde eieren. Zo is uiteindelijk de paashaas ingeburgerd in onze cultuur. De godin Ōstara duikt op in de romantiek van de 19e eeuw en je ziet in haar naam de termen "Ōstern" en "eastern" terug: ons Pasen."

Godin Ōstara. Bron: Celtic World

Een ander cultuurfenomeen is het gegeven dat mensen met Pasen veel eieren eten. Vroeger, voordat er legbatterijen bestonden, was de lente fijn voor hen die zich geen vlees konden veroorloven. "De mensen kwamen aan eieren door het zogenaamde "boomschudden": aan de bomen waarin vogels hun nesten hadden gemaakt werd hard geschud zodat de eieren maar soms ook de kuikens naar beneden vielen."

Balanceren op een richeltje. Foto: Ellen Sijbring

Alken

Er is nog veel meer te vertellen over eieren. We maken een klein uitstapje naar het buitenland. "Weet je eigenlijk hoe het ei van de alk eruit ziet?" vraagt Eric aan mij. Ik peins en haal vragend mijn schouders op. Eric legt uit: "Het ei van de alk heeft een afwijkende vorm. De alk broedt op rotsen en kliffen en dan op hele smalle randjes. Als de alk overeind komt zou zo'n ei kunnen gaan rollen en zou over de rand omlaag storten. Dat doet het ei echter niet want dat ei rolt heel slecht omdat het niet symmetrisch is maar conisch: het eitje rolt in een klein rondje waardoor het vrijwel niet van zijn plek komt."

Terug naar onze eigen regio

De meeste mensen kennen het verhaal van de koekoek wel. Eric voegt daar aan toe:

"Vrouwtjeskoekoeken leggen een ei in het nest van de vogelsoort waardoor ze zelf zijn grootgebracht. Iedere generatie opnieuw. Deze eigenschap wordt genetisch door de vrouwtjes doorgegeven. Zelfs de kleur van het ei is afgestemd op de 'eikleur' van de waardvogel."

"Maar bij kuikens denk ik met name aan kippen?" vraag ik. Eric reageert meteen: "Wist je dat kippen de schalen van hun uitgebroede eieren weer op eten? Hierdoor voorkomen ze een tekort aan kalk. Schitterende recycling!" We nemen afscheid. Ik droom sindsdien nog geregeld over eieren.

Tekst: Ziegelt Ziegelaar

Prachtig alkenei! Bron: <http://chestofbooks.com>

Een eitje is:

- Dierlijk product
- Een gemakkelijk klusje
- Een halfzacht persoon
- Een lekkernij
- Eivormige deurkruk
- Vrouwelijke geslachtsceel
- Eihandgranaat 1917

EIEREN ZONDER NEST

Eieren dienen de voortplanting. Eieren verdienen zorg. Zij liggen vaak in een nest, of tenminste worden zij goed verstopt. Dat is wat wij mensen als idee hebben. Ook bij het levensverhaal van insecten letten we daar op. Gevallen van broedzorg worden uitgebreid beschreven: bij mieren, hommels, wespen, oorworm (scheldwoord voor de “nachtridder”) en veenmol. Andere insecten verstoppen hun eitjes. Zo hebben sprinkhanen een legboor om de eitjes in de grond te duwen of in boomschors. Libellen-eitjes liggen in de modder of in plantenresten. Kakkerlakken en spinnen dragen hun eitjes in een pakket met zich mee tot zij uitkomen.

Eitjes van zuringhaantje met waarschuwingskleur: vieze smaak?

Zonder nest

Bij vlinders en bladkevers (haantjes) gaat het anders. Zij leggen hun eitjes open en bloot onder bladeren of op kale takjes. Afhankelijk van de soort worden de eitjes één voor één of in groepjes afgezet. De wijfjes kijken er verder niet naar om. Noem ze vooral geen moeders. Of zij gaan verder met het vormen van een nieuwe groep eitjes in haar lijf, of zij gaan dood van ouderdom (als zij al niet worden opgegeten). De eitjes lijken weerloos tegen parasietwespjes, vogelsnavels, wanten en schorpioenvliegen. Zij zijn wel bestand tegen uitdroging met hun harde, waterdichte wand. Dat is ook handig bij regenweer.

Eitjes herkennen

Vlindereitjes hebben kenmerkende ribbels en knobbeltjes in een fraai patroon. Per vlindergeslacht hebben de eitjes een kenmerkend patroon, een specialist kan ze herkennen. Het is een sport om vlindereitjes op planten te vinden. Kijk maar eens naar de eitjes van het koolwitje die een kluitje gele eitjes op koolblad vormen. De citroenvlinder legt eitjes langs de rand van een blad. Bladhaantjes (zoals het zuringhaantje) leggen gladde gekleurde eitjes in groepjes.

Open en bloot

Maar waarom legt een insect de eitjes open en bloot in de begroeiing? Dat is

toch een groot risico? Het voordeel is, dat het jonge rupsje direct kan beginnen met eten. En dat werkt: deze diertjes zijn niet uitgestorven, tenminste nog niet.

Kweken

Het is veel werk om de eitjes die je vindt thuis uit te kweken. De plant waarop de eitjes zijn gelegd is de voedselplant, dat is de waardplant die je nodig hebt in je kweekbakje. Het bakje met rupsjes moet je wel schoon houden van poep en de bladeren moeten op tijd worden ververs. Door de eitjes en de rupsen thuis uit te kweken hebben zij geen last van hun vijanden. Dat kan een argument zijn om in te grijpen in het natuurlijke proces. Vooral nu het door onze “schuld” slecht gaat met de aantallen insecten.

Hulp voor de vlinders

Nu de vegetatie verandert en planten door teveel stikstof hun afweer tegen vraat versterken, nemen de aantallen rupsen en dus vlinders af. En de vogels gaan honger lijden. Wie meer wil doen om de vlinderstand te bevorderen kan terecht op:

www.ivn.nl of www.vlinderstichting.nl

Tekst en foto's: Dik Vonk

Nageslacht van de citroenvlinder.

MAMA IS EVEN GEEN KANNIBAAL

Plots krioelen honderden zwarte kleine spinnetjes op mijn bakstenen buitenmuur. Ze blijven in een cluster bij elkaar, een uur later zitten ze er nog steeds maar wanneer de avond valt, zijn zij verdwenen. Net zo onaangekondigd als ze verschenen.

Waar komen die spinnen toch vandaan? Gezien het thema van De Toorts zal het antwoord geen verrassing zijn: de spinnetjes zijn uit het ei gekropen. Samen met honderden andere zaten de spinneneitjes in een ingesponnen cocon, het eipakket. Meestal zijn de eitjes bleek van kleur en wat ovaal van vorm. Ze zijn niet verhard en gevoelig voor uitdroging. Met extra dik spinnenweb heeft ma spin de eitjes omwikkeld. Deze viltige bol biedt bescherming aan de zachte en kwetsbare spinneneitjes. Een eipakket is niet supergroot, vuistregel is dat de cocon ongeveer zo groot is als het spinnenlijf. De lichaamsgrootte van spinnensoorten varieert van een kleine twee millimeter bij de gewone huisspin tot twaalf centimeter bij vogelspinnen waardoor ook de cocongrootte verschilt.

Jonge kruisspinnetjes.

Broedzorg

Bij de meeste spinnen bewaakt het vrouwtje het eipakket. Ze verstopt het in een gat of muurspleet. Sommige soorten nemen het op hun lichaam mee. De trilspin en de lijmspuiter nemen de tegen elkaar gekleefde klont eitjes mee tussen hun monddelen (cheliceren). Omdat ze hun eitjes nooit loslaten kunnen ze dus niet eten tot het nageslacht is uitgekomen. En veel soorten wolfspinnen nemen het eipakket mee onder hun achterlijf. De vrouwtjes dragen, na het uitkomen, hun jongen nog enige tijd mee op hun rug.

Cocon van wespspin.

Uit het ei

Het eipakket gaat na ongeveer twee maanden open. Als de babysspinnen uit hun ei komen, verlaten ze nog niet het pakket. Ze zijn nog wit en dat betekent dat ze geen voedsel nodig hebben. Pas na ongeveer twee weken is elke babyspin "klaar" en wordt het pakket opengeknaagd. Sommige spinnen ontwikkelen een eitand om het ei te openen. Als de jonge spin het ei verlaat vervelt hij vaak onmiddellijk, waarbij de oude huid met eitand in het ei wordt achtergelaten.

Bij de tijgerspin (of wespspin) komen de jongen ongeveer een maand nadat de cocon is gesponnen uit het ei, meestal in augustus. Ze verlaten de cocon echter pas in maart van het volgende jaar. Gedurende de winter tref je de eicocons aan.

Uitgeschakeld kannibalisme

Idyllisch zo'n groep jonge spinnetjes, maar bij sommige soorten eten de jongen elkaar op tot een bepaalde grootte is bereikt, meestal na de eerste of tweede vervelling. En ook niet voor kinderprentenboekjes: soms eten de uitgekomen spinnen de nog niet uitgekomen eitjes op.

Na een vijftal (bij sommige vogelspinnen pas na tien) vervellingen zijn de jongen volwassen. Een jonge spin is dan nog niet veilig voor soortgenoten want veel spinnen zijn kannibalistisch en eten jonge spinnen van de eigen soort. Bij spinnenmoeders worden de kannibalistische trekken waarschijnlijk even uitgeschakeld na het uitkomen van de eitjes. Wel zo prettig en praktisch want anders zou alle zorg verspilde moeite zijn.

Tekst: Heidi van der Marel

Foto's: Marja Koning

De tijgerspin is herkenbaar aan de zigzag matjes.

AMFIBIEËN: DRIL EN SLIERTEN

We hebben aan Ok Overbeek gevraagd om een artikel te schrijven over amfibieën en hun eieren. Hij voldeed graag aan ons verzoek. Hieronder volgen zijn bespiegelingen over dit onderwerp.

Als ik denk aan eieren komt als eerste het kippenei in gedachte bovendrijven, gekookt of gebakken. Daarnaast komt vanzelf het idee dat alle andere vogels natuurlijk ook eieren leggen. Net als alle reptielen, amfibieën, insecten enzovoort. Eigenlijk vrijwel alle dieren behalve de zoogdieren, hoewel daar ook weer een paar uitzonderingen op zijn (tip: zoek die zelf maar op).

Met een beetje goede wil zou je ook kunnen zeggen dat planten, varens, mossen en schimmels ook een soort eieren voortbrengen in de vorm van zaden en sporen. Maar daar gaat dit verhaaltje niet over; het gaat hier over gewervelde dieren die dril en slierten produceren, eieren die geen min of meer stevige schil bezitten: amfibieën, dus kikkers, padden en salamanders.

Ze mogen bijna zelf zwemmen! Bron: Jelger Herder, Ravon

de analogie met kippen even aan te houden. Oppakken van een klomp eieren is niet zo gemakkelijk; het glibbert door je vingers net als drilpudding. Vandaar ook de naam kikkerdril.

Padden 'doen het' op dezelfde manier maar nu resulteert dat in slierten, die enigszins vastgemaakt worden aan waterplanten. Beide soorten gaan zeer

nageslacht. De vroedmeesterpad dankt zijn naam aan het feit dat hij voor z'n eieren zorgt. Een sliertje paddeneitjes drapeert hij (jaja, papa dus!) om z'n achterlijf en hij laat ze pas gaan als de jongen zwembereid zijn. De verblijfplaatsen van deze padden worden strikt geheimgehouden (zeldzaam en kwetsbaar) en ik heb er ook nog nooit eentje gezien of gehoord.

Glibberige klomp. Bron: Wikipedia

Kikkers leggen in het water samen, dat wil zeggen dat de man de vrouw op haar rug vasthoudt, de eieren worden door meneer uitwendig bevrucht. Zodra de eitjes met water in aanraking komen zwellen ze enorm op en vormen klompen of klompjes van dril. Het resultaat is duidelijk herkenbaar als een kluit 'dooiers' met 'eiwit' eromheen, om

spilzuchtig om met hun kroost; ze produceren heel veel (tientallen tot honderden) eieren en kijken er verder niet meer naar om; er komen er altijd wel een paar tot wasdom.

Er is natuurlijk ook nog een uitzondering op deze regel: we hebben ook een pad die heel zuinigjes omgaat met z'n

Salamanders vormen een geval apart in de zin dat ze elk ei apart in waterplanten verstoppert. Ze leggen ze ook niet samen, zoals kikkers en padden, maar dame salamander neemt een pakketje sperma van meneer op in haar cloaca en gaat aan de slag. Het interessante paringsritueel wat hieraan voorafgaat is het best te bekijken in een aquarium.

Als laatste: dit is geschreven eind januari; als het weer een beetje meewerkt qua temperatuur, begint over een maand alweer het 'grote hollen' van amfibieën naar de voortplantingswateren; ga daar kijken! Meer weten over amfibieën (en reptielen en vissen)? Kijk op www.ravon.nl

Tekst: Ok Overbeek

Dril en slierten. Foto: Ok Overbeek

DAT IS EEN EITJE

In een Toorts met als thema 'eieren' mag een artikel met weetjes niet ontbreken. Het ei is een bijzonder verschijnsel. Het brengt een verscheidenheid aan dieren voort, het varieert enorm van grootte en uiterlijk, het is voedzaam en vele gerechten zijn ermee te bereiden. Iets vertellen over het ei, dat is een eitje!

Zoals in deze Toorts is te lezen, leggen veel dieren een ei: vissen, amfibieën, insecten, reptielen, vogels. De meeste kraakbeenvissen, zoals haaien, dragen de eieren in hun buik. Bij de geboorte zijn de jonge dieren een mini-versie van hun ouders. Beenvissen, zoals tonijn en haring, leggen heel veel eieren die zich hechten aan waterplanten of de bodem. De larven die uit deze eitjes komen, doorlopen een aantal stadia voordat ze op hun ouders lijken.

Amfibieën leggen geleachtige eitjes die in het water drijven of zich aan planten vasthechten, die voordat ze op hun ouders gaan lijken meerdere metamorfoses ondergaan. De eieren van reptielen hebben een leerachtig vlies en worden in een kuil begraven, door de zon warmt het nest op. De kleintjes die uit het ei komen, kunnen al goed voor zichzelf zorgen. Het vogelbekdier en de mierenegel zijn monotreme zoogdieren: zij leggen ook eieren, maar als de jongen uitkomen worden ze door het likken van de vacht rond de melkklier gezoogd.

Eieren van vogels worden beschermd door een harde, kalkachtige schaal. Kijkend naar vogeleieren heeft de kolibrie het kleinste ei met een gewicht van 0,5 gram. De struisvogel legt het

Eieren van dwergpijlintvis. Foto: Alie van Nijendaal - Postma

grootste ei dat ongeveer twee kilo weegt.

De vorm van het ei wordt veroorzaakt doordat het ei door de eileider wordt voortgestuwd. De voorkant wordt hierdoor puntig en de achterkant blijft stomp; ovaal dus. 'Ovaal' is afgeleid van het Latijnse woord 'ovum' dat ei betekent. De eierschaal is heel poreus. Toch is het heel moeilijk om een ei langs de lengteas te breken. De kracht wordt over de schaal verdeeld. Lokaal is de schaal wel makkelijk te breken. Anders zou het jonkie er niet uit kunnen komen.

Welke eieren eten mensen?

Een kippenei (klasse M) weegt gemiddeld 60 gram. Er zitten veel essentiële voedingsstoffen in kippeneieren. Zo bevat een kippenei zink, selenium, fosfor, eiwitten en de vitaminen A, D, B2 en B12. Met name de dooier bevat

veel vitamine D dat goed is voor een vijfde van de dagelijkse voor mensen benodigde hoeveelheid. Kaviaar, de eitjes van de steur, wordt door mensen ook als een lekkernij beschouwd.

De versheid van een ei kan eenvoudig worden getest. Leg een ei in een bak met water. Als het ei komt bovendrijven kan het ei beter worden weggegooid. Eieren die zinken kunnen met een gerust hart worden opgegeten. Het kan geen kwaad een ei per dag te eten. Pasen staat voor de deur en dan worden veel gekookte eieren gegeten. Gemiddeld eet de Nederlander twee eieren tijdens het paasweekend.

Eieren kun je koken, pocheren, bakken of verwerken in een gerecht. Ei vormt de basis in heel veel recepten. Zo veelzijdig is een ei.

Tekst: Femke van den Berg

Eipakket tijgerspin: warm de winter door. Foto: Marja Koning

Gekleurde koppie. Foto: Hans Smits

HOE DE KROKUS AAN ZIJN PAARSE KLEUR KOMT

Marisca van der Eem schrijft, behalve haar vaste column "Straatje om", ook sprookjes. We hebben er al eerder een paar geplaatst en ook dit keer trakteren we je op een mooi verhaal. Hoe komt onze mooie voorjaarsbloem toch aan die prachtige paarse kleur?

Eens, heel lang geleden, in de tijd dat de krokussen alleen nog maar wit en geel waren, leefden er in een verscholen land een kaboutervolk en een feeëvolk. Zij leefden strikt gescheiden. Omgaan met elkaar mocht niet, laat staan verliefd worden op elkaar. Maar verliefd worden gebeurt natuurlijk toch wel eens en toen dat gebeurde tussen een kabouter en een fee, wisten ze niet wat te doen.

In het begin was alleen maar naar elkaar kijken al spannend, maar langzamerhand wilden ze meer. Elkaars stem horen, de geur van de ander ruiken, elkaars huid voelen. Maar zo'n kabouter in het rood en een fee in het blauw,

die vallen gewoon op. Ze besloten elkaar te ontmoeten in de nacht, verscholen onder een witte krokus. Ze kusten elkaar, streelden elkaars huid en haar, snoven die onbekende geur op en sloten elkaar in de armen alsof zij elkaar nooit meer los wilden laten. Wat zij niet merkten was dat door de liefde, hun rood en blauw ook door elkaar mengde en werd opgenomen door de bloem van de krokus. Toen het licht werd gingen zij ieder weer snel naar hun eigen volk.

Zij werden gewekt door opgewonden kreten: "Een wonder, een wonder, er is een nieuwe bloem ontstaan vannacht." Vol verbazing keken ook onze kabouter en fee naar de nieuwe bloem, niet wetend dat het precies de bloem was waar zij zich de nacht ervoor onder hadden verscholen. Pas na een week, toen er al zeven nieuwe bloemen waren ontstaan, begrepen zij wie de oorzaak waren van die nieuwe paarse bloemen: zichzelf.

En omdat zij elkaar zo vaak stiekem zagen en zo in elkaar opgingen, verkleurden zij zelf ook langzaam naar paars. Nu konden zij maar twee dingen doen: het opbiechten of er samen vandoor gaan. Omdat zij hun volk kenden, kozen zij voor het laatste en gingen zij samen op pad. Iedere nacht sliepen zij onder een andere witte krokus en zo trokken zij een spoor van nieuwe paarse krokussen door de wereld. Toen zij kinderen kregen waren die paars gekleed, de kleur van de liefde van hun ouders. De paarse krokussen groeiden en bloeiden en omdat zij ontstaan waren door de liefde, brachten zij ook vele nieuwe, kleine paarse krokussen voort. En zo komt het dat zelfs hier in Heemstede paarse krokussen gewoon in de berm bloeien. Maar of de kabouter en de fee hier ook ooit hebben geslapen, dat zullen wij nooit weten.

Tekst en foto: Marisca van der Eem

Zijn hier de kabouter en de fee geweest?

GROEN
om te
DOEN

Doe-tip: 5,6 km wandeling rondje Oosterplas

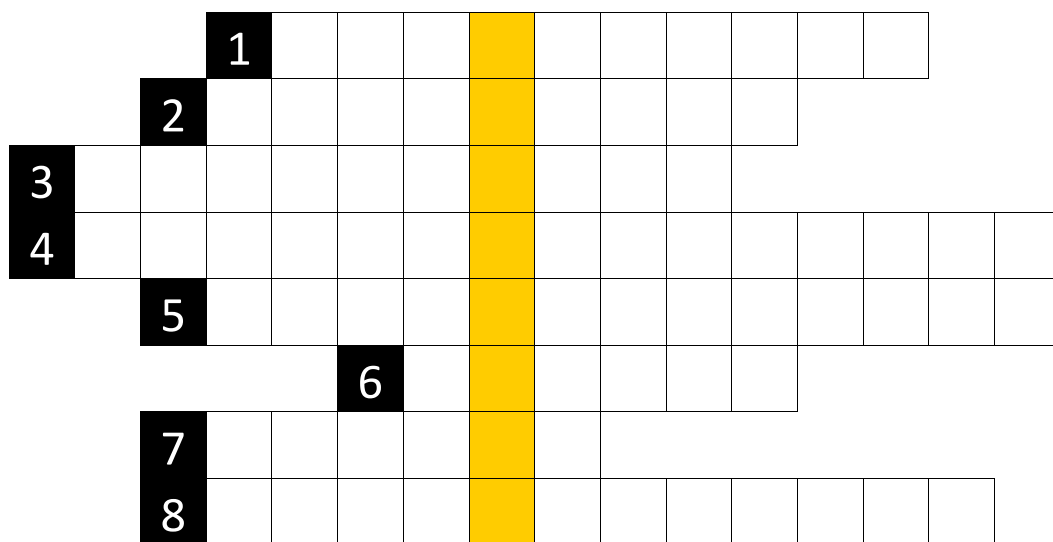
Een mooie rondwandeling van 5,6 km die start bij de duiningang van parkeerplaats Bleek en Berg te Bloemendaal. Tijdens deze tocht kom je langs plekken waar de mens de natuur heeft beïnvloed: landgoederen, waterwinning, bebossing en natuurbeheer. De route met informatie over de omgeving is te downloaden via de [app IVN Routes Rondje Oosterplas](#). Meer routes op: <https://www.ivn.nl/routes>

GROEN
om te
DOEN

Doe-tip: Natuuracademie online leren

Op de website natuuracademieonline.ivn.nl zijn interessante thema's bij elkaar gezet. Altijd al willen weten hoe de sepia, die Esther zo mooi beschrijft in haar artikel, eruit ziet in de Zeeuwse delta? Of ga mee met een reis onder water in het 330.000 kilometer netwerk aan sloten. Leer in 16 filmpjes stap voor stap moestuinieren: leuk om samen met kinderen te doen! Neem een kijkje op: <https://natuuracademieonline.ivn.nl/resources> en ontdek meer over de wonderde wereld dicht bij huis.

PUZZEL DE TOORTS 112

1. Voornaam van de IVN'er die initiatiefnemer is van de rubriek "Bomen over bomen" in Heemsteeds Dagblad?
2. Welke spin is herkenbaar aan zigzag- matje?
3. Hoe heet de roofslak die zijn naam dankt aan zijn uiterlijk?
4. Deze papa-amfibie neemt de eieren mee op de rug.
5. Deze eitjes hebben kenmerkende ribbels en knobbeltjes in een fraai patroon.
6. Hoe heet de godin die in verband wordt gebracht met de paashaas?
7. Eieren die, kunnen met een gerust hart worden gegeten.
8. Welk zoogdier met eend-achtige kenmerken legt eieren?

Verstoep in het gras. Foto: Rutger van Dijk

In de gekleurde kolom komt van boven naar beneden een woord te staan.

Foto's over het thema 'Eieren' zijn gemaakt door: Femke van den Berg, Marianne Fleur, Sandra de Hamer, Cisca Klarenberg, Anneke Wegman en Ziegel Ziegelaar.

ivn natuur
educatie

